

Asia: VN/23782/2023

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö

VN/23782/2023

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

Suomen Alkoholijuomakauppa ry kiittää mahdollisuudesta lausua esitykseen, joka koskee alkoholilain muutosta luvanvaraisesta vähittäismyynnistä.

Vastustamme muutosesitystä.

Tausta

Alkoholilain kokonaisuudistus tuli voimaan Suomessa vuonna 2018. Siinä poistettiin niin kutsuttu valmistustaparajoitus, joka tarkoitti, että alkoholijuomien myyntiä rajoitettiin paitsi juomien alkoholipitoisuuden, myös niiden sisältämän alkoholin valmistusmenetelmän perusteella. Nyt annetun lakiesityksen tarkoituksena on sallia päivittäistavara-kaupoissa myynti käymisteitse valmistetuille alkoholijuomille, joiden korkein sallittu alkoholipitoisuus olisi kahdeksan tilavuusprosenttia, mutta tislatusa alkoholijuomasta valmistettuja tuotteiden alkoholipitoisuus saisi olla enintään 5,5 tilavuusprosenttia.

Yhdenvertaisuus

Lakimuutoksissa tulee varmistaa, että ne noudattavat Suomen perustuslakia ja ovat sopusoinnussa EU-oikeuden kanssa. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat Euroopan unionin perusperiaatteita. Lainsäädännön on kohdeltava kaikkia kansalaisia tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti, mikä koskee myös laillisten elinkeinojen harjoittajia.

Suomen alkoholilain tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Monopolin ja vähittäismyyntilupajärjestelmän oikeutus perustuu siten kansanterveyden suojelun ja yleisen järjestyksen turvaamista koskeviin tavoitteisiin.

Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain perusteluissa todetaan, että ”alkoholilain soveltamisen kannalta erilaisia alkoholijuomia ei ole tarpeen määritellä esimerkiksi alkoholijuomaverolain tai tullitariffinimikkeiden tapaan.” Toisin sanoen nykyistä alkoholilakia säädettäessä on katsottu, että kansanterveyden suojelua koskeva tavoite ei edellytä, että tehdään ero käymisteitse tai tislamalla valmistettujen alkoholijuomien välillä, vaikka näitä määrittelyjä käytetään verotuksen yhteydessä.

Valmistustaparajoitus, joka asettaisi yli 5,5 tilavuusprosenttia mutta enintään 8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät juomat eriarvoiseen asemaan valmistusmenetelmän perusteella, ei perustu kansanterveyden suojelemiseen. Ei ole olemassa tieteellistä näyttöä siitä, että käymisteitse valmistettu alkoholi olisi vähemmän haitallista kuin tislattu alkoholi, jos niiden alkoholipitoisuus on sama. Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskeva valmistustaparajoitus syrji siten perusteettomasti tuotteita, joiden raaka-aineena on käytetty tislattua alkoholijuomaa.

Ottaen huomioon, että Suomen hallitus esittää myös oluen valmisteveroa alennettavaksi noin 4,9 prosentilla samalla kun tislattua alkoholista valmistettujen juomasekoitusten alkoholiveroa korotetaan, valmistustaparajoitus herättää epäilyjä kotimaisen panimoteollisuuden suosimisesta syrjimättömyysperiaatteen vastaisesti.

Johdonmukaisuus

Unionin tuomioistuin on katsonut, että Suomen monopolijärjestelmää on tutkittava Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 37 artiklan kannalta ja vähittäismyyntilupajärjestelmää SEUT 34 artiklan kannalta. Edelleen unionin tuomioistuin on todennut, että Suomen vähittäismyyntilupajärjestelmä muodostaa SEUT 34 artiklassa tarkoitetun rajoituksen. Tavaroiden vapaan liikkuvuuden rajoittaminen voidaan katsoa perustelluksi jonkin SEUT 36 artiklassa mainitun yleistä etua koskevan syyn tai pakottavien vaatimusten takia. Tällöin toimenpiteen on oltava sellainen, että sillä voidaan taata sillä tavoitellun päämäärän toteuttaminen, eikä sillä saada ylittää sitä, mikä on tarpeen tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallinen lainsäädäntö on omiaan takaamaan tavoitteen toteutumisen vain, jos se tosiasiallisesti vastaa tavoitteeseen johdonmukaisella ja järjestelmällisellä tavalla. Näitä rajoituksia on joka tapauksessa sovellettava ilman syrjintää.

Nyt esitetty alkoholilain muutos ei täytä edellä selostettuun oikeuskäytäntöön kuuluvan johdonmukaisuuden ja järjestelmällisyyden vaatimusta. Ei ole olemassa tieteellistä näyttöä siitä, että tislattu alkoholi aiheuttaa kansanterveydelle suuremman vaaran kuin käymisteitse valmistettu alkoholi, jos niiden alkoholipitoisuus on sama. Valmistustaparajoitus, joka asettaisi yli 5,5 tilavuusprosenttia mutta enintään 8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät juomat eriarvoiseen asemaan valmistusmenetelmän perusteella, ei siten ole johdonmukainen eikä se perustu kansanterveyden suojelemiseen järjestelmällisellä tavalla.

Esteetön kilpailu

Kilpailun vääristämisen ehkäiseminen on yksi Euroopan unionin peruseriaa- ja perusperiaatteista, jotka on kirjattu sopimukseen Euroopan unionin toiminnasta. Sisämarkkinoita ja kilpailusta tehdyn pöytäkirjan N:o 27 mukaan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 3 artiklassa määritellyt sisämarkkinat käsittää järjestelmän, jolla taataan, ettei kilpailu vääristy.

Tuotteet, joiden raaka-aineena on tislattu alkoholijuoma ja joiden alkoholipitoisuus on yli 5,5 tilavuusprosenttia, olisivat hallituksen linjauksen mukaan vastaisuudessaakin monopolijakelun piirissä: yli 4000 myyntipaikan sijaan niitä voitaisiin myydä 372 myymälässä. Koska käymisteitse tai tislamalla valmistettujen, mutta alkoholipitoisuudeltaan yhtä vahvojen tuotteiden toisistaan poikkeavalle jakelulle ei ole kansalaisten terveyden suojelemiseen liittyvää perustetta, kyseessä on kilpailun este.

Lain perustelut

Esityksen keskeisenä perusteluna on mainittu nuorten alkoholinkäyttö, jossa tukeudutaan eurooppalaisen koululaistutkimuksen (ESPAD) tuloksiin. Tutkimuksessa seurataan alaikäisten, 15–16-vuotiaiden eurooppalaisten koululaisten alkoholin, tupakan ja huumeiden käytössä tapahtuvia muutoksia.

Tutkimuksen mukaan raittiiden nuorten osuus on lisääntynyt voimakkaasti vuodesta 1999, ja heitä oli 31 prosenttia vuonna 2019. Käymisteitse valmistettu olut on säilyttänyt pojilla suosikkijuoman aseman koko tutkimuksen tarkastelujakson ajan. Tyttöjen suosikkeja ovat olleet tällä vuosikymmenellä long drink -juomat, siideri ja väkevät juomat. Uusimmissa, vuodelta 2019 olevissa tuloksissa todetaan, että long drink -juomien suosio tytöillä lisääntyi jonkin verran.

Long drink -juomia ja muita valmiita juomasekoituksia valmistetaan sekä käymisteitse valmistetusta että tislatusista alkoholista. Kummallakin valmistusmenetelmällä pystytään tuomaan markkinoille 8-tilavuusprosenttisia alkoholijuomia, joiden käyttötarkoitus ja maku eivät poikkea toisistaan.

Alkoholijuomien vähittäismyyntin rajoituksen tulee olla oikeassa suhteessa elinkeinotoiminnan aiheuttamiin terveys- ja muihin haittoihin. Hallituksen esityksen perusteluja siteeraten, ”alkoholijuomien valmistustapa ei yleisesti ottaen vaikuta siihen, millaista haittavaikutusta alkoholista aiheutuu”. Vaikka lakimuutoksen tarkoituksena olisi suojata erityisesti lapsia ja nuoria päihteiden käyttöön liittyviltä riskeiltä, ei ole totuudenmukaista, että ”muulla tavoin kuin käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien markkinoiden vapauttamisesta voisi seurata erityisiä riskejä lasten ja nuorten päihteiden käytölle.”

Suomessa alkoholijuomia myyvät tahot ovat velvollisia tarkistamaan, että K-18-merkittyjä ikärajavaivottavia tuotteita ei myydä alaikäisille. Lasten ja nuorten päihteiden käyttöä ei käytännössä voida ehkäistä sen perusteella, myydäänkö niitä päivittäistavarakaupassa vai Alkoissa, sillä ESPAD-tutkimuksen mukaan nuorten ylivoimaisesti yleisin keino saada alkoholia on pyytää kavereita hankkimaan tai tarjoamaan alkoholia. Vain yksi prosentti tutkimukseen osallistuneista 15–16-vuotiaista nuorista oli ostanut juomat itse. Tällöin valmistustaparajoituksella ei ole sellaista merkitystä, että se olisi oikeasuhtainen suhteessa elinkeinotoiminnan eriarvoiseen kohteluun ja kilpailun rajoittamiseen.

Yhteenveto

Suomen Alkoholijuomakauppa ry toteaa valmistustapamenetelmän ”käymisteitse valmistettu” olevan alkoholilain muutosesityksessä vastoin yhdenvertaisuutta ja johdonmukaisuutta sekä

muodostavan kaupan esteen niille tuotteille, jotka on valmistettu tislatusa alkoholijuomasta ja joiden alkoholipitoisuus on yli 5,5 ja enintään 8 tilavuusprosenttia.

Kunnioittavasti

Suomen Alkoholijuomakauppa ry

Heikkinen Pia
Suomen Alkoholijuomakauppa ry